

Diskriminácia spoločenských (a humanitných) vied

Eduard Krekovič

Ako vyplýva z diskusie, problém hodnotenia kvality a s tým súvisiaceho pridelovania financií pre jednotlivé vedné odbory trápi všetkých spoločenských vedcov (nielen na Slovensku). Rád by som prispel konkrétnym príkladom z oblasti archeológie. Som toho názoru, že nekritické preferovanie publikácií v karentovaných, či v indexovaných časopisoch v rôznych databázach ako *Web of Science* a pod. nevedie v prípade spoločenských vied k získaniu skutočného obrazu o kvalite výskumu. V prírodných vedách je to jednoduché – už dlhé desaťročia existuje štandardný spôsob zverejňovania najvýznamnejších objavov v časopisoch s celosvetovou pôsobnosťou ako *Science* či *Nature*, prípadne v najdôležitejšom karentovanom časopise tej ktorej vednej disciplíny. Nič podobného však v spoločenských vedách nefunguje – neexistujú podobné časopisy, čo je dané predmetom bádania týchto odborov. Väčšina z nich sa zameriava na geograficky ohraničené územie a len v menšej miere sa ich výskum týka skutočne celosvetovej problematiky. Niektoré sú dokonca zamerané vlastivedne a nemožno predpokladať, že ich (hoci aj kvalitné) bádanie zaujme medzinárodnú vedeckú komunitu. Tých niekoľko (málo) karentovaných časopisov na Slovensku zameraných humanitným smerom však z celosvetového hľadiska nereprezentuje najvyššiu kvalitu (nedostatočný impakt faktor, väčšinou regionálne zameranie, málo cudzojazyčných príspevkov...). Možno síce súhlasíť s názorom, že pridelovanie financií na vedu by malo zohľadniť kvalitu a nie kvantitu, minimálny počet karentovaných časopisov v niektorých odboroch však predstavuje závažný hendikep. Okrem toho si myslím, že takto nastavená scientometria je pomýlená – nik iný nemôže posúdiť skutočnú kvalitu vedeckého bádania, len vedecká komunita toho-ktorého odboru.

Budem však konkrétny. Niektoré časti archeológie majú exaktný charakter (rôzne analýzy a merania) takže takto orientovaní bádatelia (na Slovensku približne dvaja-traja) môžu publikovať aj v prírodovedne orientovaných karentovaných časopisoch (vychádzajú však len v anglosaských krajinách). Rozhodujúca väčšina archeologického bádania u nás sa týka priestoru strednej Európy, kde archeologické karentované časopisy takmer neexistujú a nie sú (alebo len jeden-dva) ani v mnohých západoeurópskych krajinách. V každom štáte však existuje niekoľko časopisov, ktoré sa dajú považovať za významné z celoštátneho hľadiska, kde sa publikujú závažnejšie články. V našom stredo- a východoeurópskom priestore sa tie úplne najvýznamnejšie objavy, týkajúce sa širšie zameranej problematiky, občas síce dostanú do niektorého nemeckého časopisu (tie najvýznamnejšie však nie sú karentované),

ale to je asi tak všetko. Prevažnú väčšinu publikácií slovenských archeológov v zahraničí tvoria zborníky z konferencií.

A práve konferenčné zborníky predstavujú ďalší problém pri ich administratívnom hodnotení, keďže sú zaradené medzi menej oceňované kategórie. Často však ide o hodnotné publikácie, kde sa prezentujú výsledky najnovšieho bádania a niekedy sa stáva, že ročná publikačná činnosť archeológov je tvorená takmer stopercentne článkami na konferenciách. Z hľadiska prísneho hodnotenia teda archeologické bádanie na Slovensku nevykazuje požadovanú kvalitu a táto skutočnosť sa týka aj ďalších spoločenských i humanitných vied.

Vo väčšine z nich sa však za najvyššiu kvalitu považuje monografia. Je to prirodzené, keďže výsledky rozsiahlejšieho bádania sa väčšinou nedajú publikovať na niekoľkých stranách. Preto napríklad aj najvýznamnejšie (hoci nekarentované) archeologické časopisy mávajú väčší rozsah a uverejňujú aj vyše stostranové materiály, ktoré majú charakter monografie. Verejnosti sú už známe rímske stavby objavené na bratislavskom hradnom kopci, sú to unikátne nálezy európskeho významu. Boli publikované monograficky a predtým prezentované na niekoľkých konferenciách.

Slovenska sa týka len marginálne, ale predsa (výskum Slovenského archeologického a historického inštitútu v Guatemale), povinnosť zverejňovať výsledky zahraničných archeologických expedícií najprv v krajine, kde sa výskum realizoval. Keďže ide v drvivej väčšine o krajiny tretieho sveta, opäť o karentovaných časopisoch nemožno hovoriť.

Z uvedených dôvodov považujem prílišné lipnutie na karentovaných časopisoch pri hodnotení spoločenských vied za diskriminačné. Uviedol som príklady z archeológie, ale týka sa to väčšiny týchto odborov, a v niektorých je situácia aj horšia než v archeológii. Viem, že neoficiálne pomerne veľká časť prírodovedcov nepovažuje humanitné vedy za skutočné vedy. Nedávno publikované Memorandum spoločenských vied bolo prírodovedcami rozhorčene odmietnuté. Tento nekultúrny a krátkozraký pohľad by sa však nemal presadiť pri hodnotení publikačnej činnosti. Áno, nie sme vedy experimentálne (hoci experimentálna archeológia už existuje) a výsledkom našej práce nie sú nejaké stopercentne platné zákony. Máme preto rezignovať na skúmanie fenoménov vývinu ľudskej spoločnosti? Máme trpieť kvôli takýmto názorom a uspokojiť sa s nedostatočným financovaním na základe pomýlených kritérií?

Považujem preto za nevyhnutnosť, aby vedúci predstavitelia spoločenských vied zdôrazňovali potrebu iného spôsobu hodnotenia ich disciplín a v tomto smere apelovali najmä na Ministerstvo školstva. Nemôžeme len slepo poslúchať iba preto, že niečo zhora je nám nadržované. Osvietený prvý ponovembrový minister školstva prof. Ladislav Kováč si bol dobre vedomý dôležitosti spoločenských vied, a dokonca sa snažil o humanizáciu prírodných vied zavedením niektorých predmetov do ich výučby. Zdá sa, že odvtedy sa situácia, bohužiaľ, trochu zmenila...

Nechcel by som však, aby sa diskusia uberala len týmto smerom, a aby viedla k akejsi nevraživosti medzi prírodnými a spoločenskými vedami. Jadro problému je skryté v katastrofálnom podfinancovaní vedeckého bádania na Slovensku. Ak by vláda vyčlenila dostatok financií na vedu, nejaké rozdiely v hodnotení by sa ľahšie znášali. Zdá sa však, že veda nepatrí medzi priority vlády (keď je veľa priorít, tak nie je poriadne ani jedna, lebo priorita podľa správnosti môže byť iba jedna).